

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

6. De duabus Affectum radicibus, voluptate & dolore, & ratione mouendi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

Fragmentum Deum, & fumus (opinor) monstrum Hydra prodigiosius, pluribusque capitibus praeditum: quae varietas, siue a qualitate animae, siue ab aëre, siue ab humoribus corporis proficiat, haud leuiter consideranda est.

II. Educatio, & consuetudo vitae, altera profusus, & ut ait D. Augustinus, *affabricata natura*, quam consequitur obfirmata de rebus opinio, ad affectus, vel suscipiendos, vel repudiandos incredibilem vim obtinet. Difficile est contra torrentem niti, & inueteratas longo temporum curriculo consuetudines euellere. Contra, facillimum est ad ea homines impellere, quibus prima educationis cunabula affueverunt. Spartanum sudori innutritum, & pulueri, aëre ad otium literarum compelles: Atticum Philologum libris immeritum, haud facile in solem, & puluerem pertrahes. Ut pisces aqua, sic familiarissimis quique rebus, quasi proprio elemento, delectatur. Quamquam si peruersa est consuetudo, non semper credendum est, sed eo firmius oblectandum, quo expugnatur difficilius. Sic D. Cyprianus in desides Christianos, qui vim prauae obtendebant consuetudinis, *Consuetudo* (inquit) *sine veritate, vetustas erroris est.*

Cyprianus ad Pimp.

Aetas, & conditio Phil. l. i. Allegor.

Tertio loco, sexus, aetas, conditio, perpendenda, atque examinanda sunt. Foemina, quam Philo cum appetitu comparat, plerumque affectus suscipit facilius, tenacius seruat, difficilius deponit, atque eiecit, rationibus oblectatur, res semel apprehensas, ob ingenij imbecillitatem, obfirmata fouet pertinacia.

Pueri, voluptarijs sensibus maxime titillantur. Iuuenes ad iras, & gaudia priores sunt: Senes difficilius mouentur. Adhaec conditio, & vitae studia, vehementer habent in hanc, aut illam partem emissiones.

Habitudo corporis, & constitutio.

Postremo habitudo corporis, ex Physiognomia considerata, in dolis speciem praefert: iuuat, & ipsa quoque constitutio, cum praesertim alij affectus sint sanorum, alij agrotantium, & nonnulli certis temporibus, & horis turbentur, quo fit, ut omnia circumstantiarum momenta, mature discutienda sint, & ad personas diligenter accommodanda.

Apud doctos istos, & politicos viros, non sunt adhibendi molles & teneri affectus; vel etiam de lore incensi, ne solus videaris inter frigidos, ne quietos fures, & bacchari. Licuit Marco Tullio in Miloniana, apud populum, qui tunc hic capere auct. illecebris, siue illos

quos scimus affectus miscere. Apud viros graues, in curia, hoc praesertim veteratorio saeculo, si idem facere coneris, risum magis, quam lachrymas excitabis. Affectus potius sit, acrimoniae, & viridi doloris, si quando adhibendus est, quam inclinatis, & vluantis. Apud feros agrestes, & stupidos, si suaves, & lacrymabiles affectus, etiam numerosè profundas, idem facias, ac si apud tigres citharam pulses, aut immanes balanas acu pungere, atque excitare velis. Hic voce, hic lateribus, hic vasta quadam iracundia opus est. [ut ipsa Pontem indignari videatur oratio.] Solum animi simplices, & adhuc rerum rudes, profusiores illas miserationes lubenter admittunt, grauiores vero iracundiae motibus plus aequo consternantur.

De duabus affectuum radicibus, voluptate & dolore, & ratione mouendi.

CAPVT VI.

Qui solent in quotidianis orationibus decurrere, frequentius affectus sunt voluptatis, miserationis, doloris, & iracundiae. Voluptas, & laetitia, floridas exornatiui generis orationes comitantur, in iudicijs, plerumque miserationes regnant, & iracundiae.

Duobus autem modis comparantur voluptas, verbis, & rebus. Res eae delectant auditores, quibus ipsi innutriti solent, & habent aliquod cum eorum natura commercium: Et ita graues exsculpsis sententijs, probi exemplis virtutum, studiosi arcanis artium, quas tractant, quoad fieri poterit, pascendi sunt. Omnes, quantum occurret, rebus magnis, nouis, admirabilibus, insolitis excitandi: adhibenda quoque oratio lenis, mollis, sonora, numerosa, florida, varia, succulenta, carnosissima, arguta, laeta; & cum res occurrit, sermo festiuitatis leporibus aspergendus, quibus multum voluptatis conciliare solent oratores. Satis quidem humana natura ad risum, & delectationes prompta est, nec multum in eo genere stimulanda: Ne quae debet esse grauitas oratoris, in scurrilem quandam dicacitatem degeneret. Permittuntur oratoribus ridicula nonnunquam, quibus tamen in

Quomodo comparatur voluptas, & laetitia.

Admiratio mater est voluptatis.

Ridicula in moribus laetitia temperantia.

star Comitorum abuti minimè debent, sed omnia prudentiæ, & honestatis sale condire.

Cicero in Orat.

Leonis factu dictu Philost in Leona.

Talis in Lucio Crasso oratore urbanitas fuit, & cum gravitate iunctus, faceriarum oratorius non securilis lepos, quem plurimum Cicero commendat. Nec minoris apud Græcos nominis fuit Leo Byzantius, auditor Platonis, & Sophista nobilis, qui vno urbanitatis dicto apud Philippum Regem confecit, quod Demosthenes longa oratione apud Athenienses frustra tentavit. Philippo enim contra Byzantium venienti festinus occurrens. Dic age, inquit, Philippe, quæ te causa trahit oppugnatum nostra mœnia? At ille, amor, inquit, tuæ patriæ, qua ut potiar veni. Leo excipiens, atqui respondit, non instrumentum bellico, sed musico amantibus opus est, quo dicto, ducem à bello Byzantino auerit. Orationis verò mollis, & vernantis ad hos sensus acommodata iucunditas, blandissimè mulcet pectora. Qualis est ista

Aethiop. l. 3.

Ἡδύτης βεῶν ὄχθρῶν, χιτῶνα ἡδύτην ποσειδη χρυσῶς ἀκτίσι κατὰ πᾶσαν ἡμέραν. Ζῶντι ἔπειθε βέλτο τοῖς σέροις ἢν ὀ τεχνικά μὲν εἰς ἐκείνῳ τὸ πᾶν ἔλαττο τέχνης καὶ βέλτερον, & cæteræ similes orationis deliciae, quæ sine vilo externarum rerum apparatu suapte natura delectant.

De dolore & miseratione in genere.

Et quibus moueantur rebus, sint ne externæ species, præter orationem adhibendæ.

CAPVT VII.

PRIMUM vt affectiones sunt permotiones sensuum, ea in mouendis affectibus sunt proponenda, quæ sensibus vicina sunt. Quæ de causis res vniuersales (vt notat Aristoteles) minime voluntatem mouent, nec dialectici sunt ad motus eliciendos apti, nec ad eosdem suscipiendos parati, qui plus intelligentiæ, & speculationi tribuunt, quam sensibus, persuaderi quidem possunt, motibus verò, & affectionibus inardescere difficilior possunt. Mens enim ex arce tantisper euocanda, vt eorum ardore inflâmetur. Atque

Ea in motibus proponenda, quæ ad sensum magis accedunt. Species oculis obla-

vt oculorum sensus omnium acerrimus est, sic quæ oculis subijciuntur, validius irritant animos, quam quæ demissa per aures influunt. Miserabile quidem fuit. in laudatione Cælaris, Marci Antonij Epiccedium. Hæc canos sanguine arueneratos: uen vestem lacerant, Casar inuidiosissime, inuidiosissime Casar! Hanc ideo togam sumpteras vt in ea moreretur. Vexum anima istorum verborum fuit vestis cruenta ante oculos Populi Romani, explicata, hæc vel infantem fecisset eloquentem. Hoc consilio nudata etiam sapissimè militum, ad ostendendas cicatrices, corpora, prolari ipsorum, qui periclitabantur parentes squallidi, filij parui mœrentes, vxores iuctu confectæ, quæcum reum, inquit, Quintilianus, ingens pierunque vis est, in rem præsentem animos ducentium.

Seditionem Romæ inter plebem, ac milites excitatam, in qua per multum sanguinis effusum erat, senior Puppiens Imperator, non oratione, non imperij maiestate sanare potuit. Quamprimum autem in iurium Gordianum seditionis ostendit, vim omnem, atque infensorum pectorum furias, mitigauit.

Similiter Gregorius IX. cum populum Romanum inclinare in partes Friderici cerneret, Apostorum Petri, & Pauli capita, religiosiis manibus deportans, & lachrymabili voce sanctorum reliquias populo commendans, ita de repente omnium animos immutauit: vt qui ante rebellem Pontificem animo seuerant, contra Federicum vltro arma caperent. Non dispari ratione Franciscus Dandulus, ad deprecandam suæ reipublicæ culpam, auertendûque anathematis fulmen, ad Clementem V. missus catena ferrea collo iniecta, itaque ad Pontificis pedes peruolutus, eo miseratione commoto, veniam impetrauit, & patriæ fuliginem detersit.

At dices, si tantum momenti ad mouendos affectus in corporeis imaginibus, ob oculos positis situm est, atque collocatum: quorsû Fabius Quintilianus oratoris consilium irridet, qui depictam tabulam statuit in imaginem rei, cuius atrocitate iudex commouendus erat. Quæ enim est (inquit) Aetoris infantia, qui mutat illam effigiem magis, quàm orationem pro se putat loquenturam. Respondeo, præclaram fuisse Quintiliani animaduersionem. Et si enim gladius, & cruenta vestis, & suppliciorum tormenta, & cicatrices, & filij

ta ad motu effocess. Dio. Cass. in orat. suæ ubi Ca. sari. Zonari. A. p. d. t. u. m. i. n. g. a. t. Fulg. l. 8. c. 10. Gregor. 9. ad placand. d. s. R. m. a. n. i. a. m. o. s. cap. 11. S. S. Ap. p. l. o. r. u. m. m. a. n. i. b. u. s. d. e. p. o. r. t. a. n. t. u. s. t. e. n. d. i. S. a. b. e. l. l. e. 7. e. u. m. 9. Fab. l. 6. c. 1. Species ex. terna n. m. apparata. mouent. & filij